

Målnummer:	B 6037-19	Avdelning:	2
Domsnummer:			
Avgörandedatum:	2020-06-17		
Rubrik:	Frågor om ansvar för penningtvättsförseelse enligt 6 § andra stycket lagen om straff för penningtvättsbrott och för brott enligt 7 § tredje stycket andra meningen samma lag.		
Lagrum:	3 §, 6 § och 7 § lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott		
Rättsfall:	<ul style="list-style-type: none">• NJA 1986 s. 374• NJA 2016 s. 129• NJA 2017 s. 491		

REFERAT

Malmö tingsrätt

Allmän åklagare väckte vid Malmö tingsrätt åtal mot K.V., född 2002, för penningtvättsbrott enligt följande gärningsbeskrivning.

Okänd gärningsman har vilselett G.J. och förmått honom att överföra pengar till sin sambo I.L:s bankkonto och att hon ska, genom swishbetalning, överföra cirka 135 000 kr till ett antal bankkonton. Av beloppet har 15 000 kr genom swishbetalning överförts till K.V:s bankkonto. K.V. har därefter tagit ut 15 000 kr och överlämnat till okänd person. Åtgärden har syftat till att dölja att pengarna härrör från brott eller brottslig verksamhet, eller att främja möjligheterna för någon att tillgodogöra sig pengarna. Det hände den 11 september 2018 på okänd plats, Sverige. K.V. begick gärningen med uppsåt. I vart fall har han haft skälig anledning att anta att pengarna härrörde från brott eller brottslig verksamhet.

Lagrum: 3 § 1 st. 1 p. lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott.

Målsäganden G.J. yrkade genom åklagaren skadestånd av K.V. med 15 000 kr jämte ränta.

Tingsrätten (ordförande chefsrådmannen Dag Cohen) anförde i dom den 30 augusti 2019 följande.

K.V. har godtagit att de faktiska förhållandena har varit sådana som åklagaren har angett i gärningsbeskrivningen. Han har motsatt sig ansvar för brott och skadestånd under åberopande av att han inte agerade med uppsåt att begå brott och att han inte heller agerade oaktsamt på ett sätt som innebär att han kan dömas till ansvar för brott. K.V. har godtagit skadeståndsbeloppets storlek och sättet att beräkna ränta.

DOMSKÄL

G.J. har berättat bl.a. följande. Han blev vid ett tillfälle uppringd av en man, som uppgav sig ringa från säkerhetsavdelningen på hans bank. Mannen som ringde upp uppgav att han gjorde det för att säkra G.J:s pengar. Eftersom den uppringande mannen var mycket övertygande, förde G.J. över 135 000 kr till I.L:s bankkonto. Genom swishbetalningar överförde hon sedan detta belopp till

åtta olika bankkonton. Han har inte fått någon ersättning från banken för det belopp som han har förlorat genom dessa överföringar.

Närmare hörd över åtalet har K.V. uppgett i huvudsak följande. Den dag som åtalet avser befann han sig hemma. Han noterade då att han hade fått en swishöverföring till sitt bankkonto. Eftersom han trodde att överföringen var från föräldrarna, "kollade han inte upp den". Därefter blev han uppringd av en man som uppgav att han av misstag hade swishat över 15 000 kr till K.V:s bankkonto. Han blev chockad över beloppets storlek och försökte först swisha tillbaka pengarna till mannen. När detta inte fungerade kom de överens om att K.V. skulle ta ut pengarna från en uttagsautomat. De bestämde möte vid en sådan automat vid Möllevångstorget. Mannen ringde "hela tiden", vilket gjorde K.V. stressad och rädd. Han tänkte inte på namnet på den som hade swishat till honom. Inte heller kom han på att han kunde ringa upp swishbetalaren eller kontakta banken.

Tingsrätten gör följande bedömning.

Genom den i målet presenterade utredningen är det visat att det påstådda förbrottet har ägt rum. Dessutom är det genom K.V:s uppgifter och övrig utredning utrett att de faktiska förhållandena i övrigt har varit sådana som åklagaren har angett i gärningsbeskrivningen. Det kan därmed konstateras att det finns objektiva förutsättningar för att döma K.V. till ansvar för penningtvättsbrott eller penningtvättsförseelse. Frågan är då om han har haft uppsåt eller varit oaktsam i förhållande till att pengarna som sattes in på hans bankkonto kom från brott eller brottslig verksamhet.

Först kan konstateras att utredningen i målet inte ger tillräckligt stöd för slutsatsen att K.V. skulle ha agerat med sådant uppsåt som krävs för ansvar för penningtvättsbrott. Omständigheterna har däremot varit sådana att det fanns anledning för honom att misstänka att pengarna som fördes över till hans bankkonto härrörde från brott eller brottslig verksamhet. K.V. har därmed haft skäligen anledning att anta att dessa pengar har haft ett sådant ursprung. Han ska följaktligen dömas för penningtvättsförseelse.

Påföljden bör bestämmas till 30 dagsböter. Med hänsyn till vad som är känt om K.V:s ekonomi ska varje dagsbot fastställas till 50 kr.

Vid denna utgång är K.V. skadeståndsskyldig i förhållande till G.J. Om skadeståndsbeloppets storlek och räntan råder inte tvist.

DOMSLUT

Tingsrätten dömde K.V. för penningtvättsförseelse enligt 6 § första stycket lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott till 30 dagsböter om 50 kr.

K.V. ålades att betala skadestånd till G.J. med 15 000 kr jämte ränta.

Hovrätten över Skåne och Blekinge

K.V. överklagade i Hovrätten över Skåne och Blekinge och yrkade att hovrätten skulle ogilla åtalet i dess helhet och befria honom från skyldigheten att betala skadestånd till G.J.

Åklagaren motsatte sig ändring.

Åklagaren förklarade att han godtog tingsrättens bedömning i fråga om hur gärningen skulle rubriceras.

Hovrätten (hovrättsråden Helen Voelkerling och Anna Graninger, tf. hovrättsassessorn Patrik Roos, referent, samt två nämndemän) anförde i domen den 14 november 2019 följande.

HOVRÄTTENS DOMSKÄL

Skuld

Som tingsrätten funnit är det utrett att 15 000 kr genom brott överförts från G.J., via hans sambos konto, till K.V:s konto och därefter tagits ut och lämnats vidare på sätt åklagaren angett. K.V. har genom sitt handlande objektivt sett vidtagit åtgärder som syftat till att främja möjligheten för någon att tillgodogöra sig de brottsligt åtkomna pengarna. Nästa fråga är då om K.V. haft skälig anledning att anta att pengarna härrörde från brott.

Av K.V:s uppgifter följer att han blev förvånad över storleken på insättningen på hans konto. Han har vidare förklarat att han vid tillfället säkert såg att beloppet överförts från en kvinna men att det sedermera var en man som ringde upp och påstod sig ha fört över pengarna till fel person. Att mottagaren av en sådan swishbetalning av en händelse befunnit sig på samma geografiska plats som avsändaren framstår härtill som en märklig tillfällighet. Till det kommer att det enligt K.V. inte gick att föra tillbaka pengarna. Trots detta ringde K.V. varken upp avsändarumret eller banken. Den omständigheten att pengarna samma dag som överföringen från G.J:s sambos konto skedde togs ut av K.V. och överlämnades till en annan person än målsäganden är besvärande för K.V. Inte minst det påstådda behovet av en skyndsam överlämning av en förhållandevis stor mängd kontanter, sammantaget med de påstridiga kontakterna från den okände mannen, borde ha väckt vissa betänkligheter hos K.V. Mot denna bakgrund finner hovrätten, liksom tingsrätten, att omständigheterna - även med beaktande av att K.V. endast var 16 år gammal vid tillfället - är sådana att han haft skälig anledning att anta att pengarna härrörde från brott. Han ska därför, som också tingsrätten kommit fram till, dömas för penningtvättsförseelse.

Påföljd

Hovrätten delar tingsrättens uppfattning i påföljdsfrågan.

Skadestånd

Vid denna utgång i skuldfrågan råder ingen tvist i frågan om skadestånd.

HOVRÄTTENS DOMSLUT

Hovrätten fastställer tingsrättens domslut utan några ändringar.

Högsta domstolen

K.V. överklagade hovrättens dom och yrkade att HD skulle ogilla åtalet och skadeståndsyrkandet.

Riksåklagaren och G.J. motsatte sig att hovrättens dom ändrades.

HD avgjorde målet efter huvudförhandling.

HD (justitieråden Gudmund Toijer, Agneta Bäcklund, referent, Petter Asp och Johan Danelius) meddelade den 17 juni 2020 följande dom.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. En okänd person vilseledde G.J. att dels föra över 135 000 kr till sin sambos bankkonto, dels förmå sambon att via Swish föra pengarna vidare till ett flertal bankkonton. Hon överförde bland annat 15 000 kr till K.V:s konto.

2. Samma dag som K.V. mottog beloppet kontaktades han per telefon av en okänd man som uppgav att han till K.V. hade gjort en felaktig överföring via

Swish på 15 000 kr. K.V., som inte lyckades föra över beloppet till avsändaren via Swish, tog ut kontanter som han lämnade över till mannen.

Vad målet gäller

3. Målet gäller frågan om K.V. haft skäligen anledning att anta att de pengar som han överlämnade till den okände mannen härrörde från brott eller brottslig verksamhet (6 § andra stycket lagen, 2014:307, om straff för penningtvättsbrott). Om så inte är fallet ska HD ta ställning till om 7 § tredje stycket andra meningen är tillämplig i detta fall och, i så fall, om K.V. uppsåtligen har medverkat till en åtgärd som skäligen kan antas vara vidtagen i penningtvättssyfte.

Åtalet och domstolarnas bedömning

4. K.V. åtalades för penningtvättsbrott. Enligt åtalet hade 15 000 kr överförts till K.V:s bankkonto genom en betalning via Swish och han hade tagit ut och överlämnat pengarna till en okänd man. Medlen härrörde enligt åklagaren från bedrägerier begångna mot målsäganden.

5. K.V. påstods ha begått gärningen med uppsåt. Enligt åklagaren hade han i vart fall haft skäligen anledning att anta att pengarna härrörde från brott eller brottslig verksamhet.

6. Tingsrätten dömde K.V. för penningtvättsförseelse enligt 6 §. Enligt tingsrätten var de objektiva förutsättningarna för att döma K.V. för penningtvättsbrott uppfyllda. Det fanns emellertid inte stöd för slutsatsen att K.V. skulle ha agerat med sådant uppsåt som krävs för ansvar för penningtvättsbrott. Han hade dock haft skäligen anledning att anta att pengarna härrörde från brott eller brottslig verksamhet. K.V. förpliktades vidare att betala skadestånd till målsäganden. Hovrätten har fastställt tingsrättens domslut.

Justeringen av gärningspåståendet i HD

7. Riksåklagaren har i HD justerat åtalet så att det i andra hand påstås att K.V. har gjort sig skyldig till brott enligt 7 § tredje stycket andra meningen lagen om straff för penningtvättsbrott och gjort följande tillägg till gärningspåståendet.

I andra hand påstås att K.V. genom att ta ut pengarna och överlämna dessa till en okänd person har medverkat till en åtgärd som skäligen kan antas vara vidtagen i syfte att dölja att pengarna härrör från brott eller brottslig verksamhet eller att främja möjligheterna för någon att tillgodogöra sig pengarna.

K.V. begick gärningen med uppsåt.

Beträffande förstahandsyrkandet har riksåklagaren godtagit hovrättens bedömning att gärningen ska rubriceras som penningtvättsförseelse.

Lagregleringen

8. För penningtvättsbrott döms, om åtgärden syftar till att dölja att pengar eller annan egendom härrör från brott eller brottslig verksamhet eller till att främja möjligheterna för någon att tillgodogöra sig egendomen eller dess värde, den som överlåter, förvärvar, omsätter, förvarar eller vidtar annan sådan åtgärd med egendomen (3 § första stycket 1) eller tillhandahåller, förvärvar eller upprättar en handling som kan ge en skenbar förklaring till innehavet av egendomen, deltar i transaktioner som utförs för skens skull, uppträder som bulvan eller vidtar annan sådan åtgärd (3 § första stycket 2).

9. Straffet för penningtvättsbrott är fängelse i högst två år. Om brottet är ringa, döms för penningtvättsförseelse till böter eller fängelse i högst sex månader. (Se 3 och 6 §§.)

10. För penningtvättsförseelse döms även den som, i fall som avses i bl.a. 3 §, inte insåg men hade skäligen anledning att anta att egendomen härrörde från brott eller brottslig verksamhet (6 § andra stycket).

11. Den som, i näringsverksamhet eller såsom led i en verksamhet som bedrivs vanemässigt eller annars i större omfattning, medverkar till en åtgärd som skäligen kan antas vara vidtagen i sådant syfte som anges i 3 §, döms för näringspenningtvätt till fängelse i högst två år (7 § första stycket). Är brottet ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

12. Till böter eller fängelse i högst sex månader döms också den som i annat fall än som anges i 7 § första stycket medverkar till en åtgärd som skäligen kan antas vara vidtagen i sådant syfte som anges i 3 § (7 § tredje stycket).

Penningtvättsförseelse enligt 6 § andra stycket och kravet på subjektiv täckning

13. Penningtvättsförseelse enligt 6 § andra stycket tar alltså sikte på fall där gärningsmannen inte har haft uppsåt, men väl varit oaktsam, i relation till den föregående brottsligheten. Det uttrycks så att gärningsmannen ska ha skäligen anledning att anta att egendomen härrörde från brott eller brottslig verksamhet. I detta uttryck och genom hänvisningen till 3 § måste anses ligga att det är tillräckligt med oaktsamhet också i relation till att åtgärden vidtagits i penningtvättssyfte; enligt lydelsen av 3 § utgör den föregående brottsligheten och penningtvättssyftet sammanhängande delar av vad som närmast är ett och samma rekvisit (jfr prop. 2013/14:121 s. 114).

14. Vid bedömningen av i vilken utsträckning det subjektiva kravet i 6 § andra stycket är uppfyllt, bör enligt förarbetena beaktas bl.a. under vilka förhållanden handlingen företogs, vad man känner till om den som man ingår affärsförbindelsen med samt vilken slags transaktion det handlar om. Att vederbörande uppträder anonymt eller att identiteten på något annat sätt är oklar nämns som omständigheter som bör ge anledning till misstankar, liksom att det rör sig om ovanliga eller omfattande transaktioner eller transaktioner som uppenbart saknar ett legitimt ekonomiskt syfte. (Jfr a. prop. s. 114.)

15. Ansvar enligt 6 § andra stycket kan till att börja med aktualiseras i fall då gärningsmannen misstänker eller inser risken för att egendomen härrör från brottslig verksamhet och att åtgärden vidtas i penningtvättssyfte, dvs. då han eller hon är medvetet oaktsam.

16. Ansvar enligt bestämmelsen aktualiseras också i situationer då gärningsmannen borde ha insett risken för eller borde ha misstänkt att egendomen hade relevant ursprung och att åtgärden vidtogs i relevant syfte, dvs. varit omedvetet oaktsam. Prövningen av frågan om vad gärningsmannen borde ha insett sker i dessa fall i två led och aktualiserar dels frågan om vad gärningsmannen hade kunnat göra för att komma till insikt, dels frågan om det kan begäras att han eller hon skulle ha gjort detta.

17. I båda leden av prövningen ska det göras en bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet. Individuella faktorer som ålder, mognad, stress, utbildning eller fysiska egenskaper har betydelse för bedömningen, liksom den situation som gärningsmannen befinner sig i.

Brott enligt 7 § tredje stycket andra meningen lagen om straff för penningtvättsbrott

18. Bestämmelsen i 7 § tredje stycket andra meningen tar - trots place-ringen i en paragraf som i övrigt handlar om näringspenningtvätt - sikte på fall som inte sker i näringsverksamhet eller som ett led i en verksamhet som bedrivs vanemässigt eller annars i större omfattning.

19. Ansvar enligt 7 § tredje stycket andra meningen förutsätter, till skillnad från ansvar enligt 3-6 §§, inte att det finns ett styrkt förbrott eller att det är styrkt

att egendomen härrör från brottslig verksamhet. Bestämmelsen är subsidiär till bestämmelserna i 3-6 §§.

20. Bestämmelsen i 7 § tredje stycket andra meningen är tillämplig även när det är styrkt att egendomen härrör från brott eller brottslig verksamhet (jfr "De stulna silverföremålen" NJA 1986 s. 374, NJA 2016 s. 129 p. 4-10 och "Polishunden" NJA 2017 s. 491 p. 8-10).

21. Ansvar förutsätter att gärningsmannen medverkar till en åtgärd som skäligen kan antas ske i penningtvättssyfte. Omständigheterna i det enskilda fallet ska alltså vara sådana att det skäligen kan antas att åtgärden vidtas antingen i syfte att dölja att pengar eller annan egendom härrör från brott eller brottslig verksamhet eller i syfte att främja möjligheterna för någon att tillgodogöra sig egendomen eller dess värde. Ansvar enligt bestämmelsen förutsätter uppsåt.

22. I förarbetena uttalas att omständigheterna vid gärningen har större betydelse vid tillämpning av bestämmelsen i 7 § tredje stycket andra meningen än vid tillämpning av motsvarande bestämmelse om häleriförseelse (9 kap. 7 § andra stycket 1 BrB). Som skäl anges att vid häleriförseelse kan egendomen som sådan visa tecken på att det rör sig om exempelvis stöldgods. Eftersom en penningtransaktion i sig normalt inte uppvisar några sådana tecken eller kan uppfattas som misstänkt bör det i regel föreligga någon kvalificerande omständighet för att en sådan transaktion skäligen ska kunna antas vara vidtagen i penningtvättssyfte. (Se a. prop. s. 115.)

23. Att åtgärden skäligen kan antas vara vidtagen i visst syfte är ett objektivet rekvisit som ska vara täckt av gärningsmannens uppsåt. Enligt motiven är det inte nödvändigt för ansvar att gärningsmannen själv har gjort bedömningen att åtgärden skäligen kan antas vara vidtagen i syfte att dölja eller främja. De omständigheter som ligger till grund för bedömningen att så är fallet ska dock vara täckta av gärningsmannens uppsåt. (Se a. prop. s. 115.) Det är alltså inte i första hand fråga om att bedöma vad gärningsmannen själv har insett beträffande syftet med åtgärden.

24. Grunden för straffansvaret är enligt motiven att gärningsmannen gör sig skyldig till ett klandervärt risktagande (se a. prop. s. 115). Det innebär att gärningsmannen ska kunna klandras för att han eller hon uppsåtligen tar en risk när en viss handling utförs. Det krävs visserligen inte att gärningsmannen själv gör bedömningen att åtgärden skäligen kan antas vara vidtagen i penningtvättssyfte. Situationerna kan dock te sig mycket olika och enbart kännedom om de faktiska omständigheterna kan därför inte alltid anses tillräcklig för straffansvar enligt bestämmelsen. Bland annat hänger detta samman med att penningtvätt kan innehålla inslag som i sig inte är anmärkningsvärda, i vart fall inte för den som bara ser den enskilda transaktionen och inte hela det sammanhang som den ingår i.

25. Omständigheterna kring transaktionen i det enskilda fallet kan i och för sig vara så kvalificerade att kunskap om dem måste leda till misstanken att åtgärden har vidtagits i ett penningtvättssyfte. I andra fall är emellertid omständigheterna inte så kvalificerade. Det är då inte tillräckligt för straffansvar att gärningsmannen känner till de faktiska omständigheterna. Det måste i sådana fall därutöver krävas att han eller hon förstår åtminstone att åtgärden kan innefatta ett riskmoment.

Bedömningen i detta fall

Är de objektiva förutsättningarna för ansvar enligt åtalet för penningtvättsförseelse uppfyllda?

26. Av utredningen i målet framgår att K.V. mottog 15 000 kr på sitt konto och att pengarna härrörde från ett fullbordat bedrägeri begånget mot G.J. Det är också visat att K.V. överlämnade samma belopp i kontanter till en okänd

person. Syftet med penningtransaktionerna var att främja möjligheten för den okände personen att tillgodogöra sig medlen.

27. K.V:s åtgärder är av det slag som avses i 3 § lagen om straff för penningtvåtsbrott. De objektiva förutsättningarna för ansvar för penningtvåtsförseelse är därmed uppfyllda.

Har K.V. haft skälig anledning att anta att egendomen härrörde från brott?

28. Vid bedömningen av om K.V. haft skälig anledning att anta att pengarna härrörde från brott ska beaktas att det var fråga om ett förhållandevis stort belopp som överfördes till hans bankkonto samt att den okände mannen begärde att pengarna skulle överlämnas till honom i kontanter. Vidare måste beaktas att mannen befann sig i samma stad som K.V., vilket gjorde mannens historia mindre sannolik. Av viss betydelse är också att beloppet överfördes via Swish från en kvinna men att det var en man som ringde till K.V. samt att mannen upprepade gånger och alltmer hotfullt kontaktade K.V.

29. K.V. - som vid det aktuella tillfället var endast 16 år gammal - har hävdade att han inte misstänkte att pengarna kunde härröra från brott. Han har berättat att han utgick från att den person som kontaktade honom också var den person som av misstag hade gjort en insättning på hans konto. Det faktum att mannen kände till den felaktiga överföringen gjorde att K.V. drog slutsatsen att mannen också utfört överföringen.

30. Omständigheterna är visserligen besvärande. Utredningen ger dock inte tillräckligt stöd för slutsatsen att K.V. insåg risken för att egendomen härrörde från brott.

31. Frågan är då vad K.V. hade kunnat göra för att komma till insikt om risken för att egendomen härrörde från brott och att det fanns ett penningtvåtssyfte med åtgärden samt om det i den aktuella situationen kunde begäras att han skulle agera på ett sådant sätt.

32. K.V. försökte att skicka tillbaka pengarna men lyckades inte med det. Han vidtog däremot inte några andra åtgärder för att försäkra sig om att den man som hade hört av sig till honom var den som också hade rätt till pengarna. I första hand kunde han ha ringt det telefonnummer som angavs som avsändare vid överföringen. Skälet till att K.V. inte gjorde det var att han inte såg någon anledning att ifrågasätta mannens uppgifter som i fråga om beloppet stämde överens med vad K.V. kunde se på sin Swishapplikation.

33. K.V. hade således fått in ett relativt stort belopp på sitt konto som han visste tillhörde någon annan och som han visste att han var skyldig att lämna tillbaka. Han fick ett samtal av en man som sade sig ha satt in just detta belopp på hans konto. K.V. kände sig stressad av den uppkomna situationen. Han var, som nämnts, endast 16 år vid tillfället och hade, såvitt framkommit, ingen kännedom om de risker som kontanthantering med okända personer kan innebära ur ett penningtvåtsperspektiv eller om kriminella upplägg av det slag som det senare visade sig vara fråga om i detta fall. Under sådana förhållanden kan det inte begäras att K.V. skulle ha agerat på något annat sätt än vad han gjorde.

34. K.V. har alltså inte haft skälig anledning att anta att pengarna härrörde från brott.

Har K.V. medverkat till en sådan åtgärd som skäligen kan antas vara vidtagen i penningtvåtssyfte?

35. K.V. har medverkat till en penningtransaktion och det har i efterhand konstaterats att den har vidtagits i penningtvåtssyfte.

36. Han har haft insikt om de faktiska omständigheter som ligger till grund för den bedömningen. Omständigheterna kring den nu aktuella penningtransaktionen har visserligen varit sådana att det kunde finnas anledning till misstankar om att det rörde sig om brottslig verksamhet. De är emellertid inte så kvalificerade att kunskap om dem måste leda till misstanken att åtgärden vidtogs i penningtvättssyfte. Det är inte heller utrett att K.V. förstod att åtgärden kunde innefatta ett sådant riskmoment.

37. K.V. har alltså inte uppsåtligen medverkat till en åtgärd som skäligen kunde antas vara vidtagen i penningtvättssyfte. Det finns därmed inte förutsättningar för att fälla K.V. till ansvar för brott enligt 7 § tredje stycket andra meningen lagen om straff för penningtvättsbrott.

Slutsats

38. Hovrättens domslut ska ändras och K.V. ska frikännas från ansvar och befrias från skyldigheten att betala skadestånd till målsäganden. - - -

DOMSLUT

Med ändring av hovrättens dom frikänner HD K.V. och ogillar G.J:s skadeståndstalan.

Justitierådet Johnny Herre var skiljaktig beträffande motiveringen och anförde följande.

En fråga i målet avser vad kravet på subjektiv täckning i 6 § andra stycket lagen om straff för penningtvättsbrott ska anses omfatta (se p. 13 i domen).

För penningtvättsförseelse döms enligt 6 § andra stycket "även den som i fall som avses i 3 eller 4 § inte insåg men hade skäligen anledning att anta att egendomen härrörde från brott eller brottslig verksamhet". Av bestämmelsens ordalydelse framgår alltså entydigt att oaktsamheten - dvs. vad personen inte insåg men hade skäligen anledning att anta - ska avse det förhållande att egendomen härrörde från brott eller brottslig verksamhet.

För fall som i övrigt regleras av 4 § följer därför av ordalydelsen i 6 § andra stycket, läst tillsammans med 4 §, att en person kan dömas för penningtvättsförseelse om han eller hon har vidtagit en åtgärd som framgår av 3 §, t.ex. förvarat pengar, och otillbörligen främjat möjligheterna för någon att omsätta pengar eller annan egendom som härrör från brott eller brottslig verksamhet. Något penningtvättssyfte krävs uttryckligen inte. För ansvar förutsätts därmed uppsåtstäckning avseende åtgärden i sig och att åtgärden främjat möjligheterna att omsätta pengar. Däremot krävs, till följd av 6 § andra stycket, bara oaktsamhet i förhållande till brottsrekvisitet att egendomen härrör från brott eller brottslig verksamhet. Konstruktionen kan medföra tolkningsproblem eftersom uppsåtet ska täcka att personen främjat möjligheterna att omsätta pengar men det räcker med oaktsamhet i förhållande till varifrån pengarna härrör. I 4 § får dock det förhållande att egendomen härrör från brott eller brottslig verksamhet anses utgöra ett självständigt brottsrekvisit.

Regleringen i 6 § andra stycket träffar också fall av det slag som regleras i 3 §. I 3 § är emellertid det förhållande att egendomen härrör från brott eller brottslig verksamhet inte ett i paragrafen uttalat brottsrekvisit, även om det är klart att en tillämpning av 3 § förutsätter att detta krav är uppfyllt (se t.ex. NJA 2019 s. 305 p. 9). I stället ska syftet - som regleringen efter en tolkning av meningsinnehållet får läsas - antingen vara att dölja att egendomen härrör från brott eller brottslig verksamhet eller att främja möjligheten att omsätta egendom som härrör från brott eller brottslig verksamhet. Det är således tydligt att det förhållande att egendomen härrör från sådan verksamhet här inte är ett självständigt brottsrekvisit. I stället är det penningtvättssyftet som är det centrala.

Frågan blir därför hur 6 § andra stycket ska förstås i förhållande till fall som regleras i 3 §. Hade 3 § uttryckligen angivit att penningtvätt förutsätter ett fullbordat förbrott - något som för övrigt hade varit naturligt och lämpligt (jfr här 9 kap. 6 § BrB om häleri) - och därför uttryckligen förutsatt att egendomen härrör från brott eller brottslig verksamhet, skulle det ha följt av 6 § andra stycket att det räckte med oaktsamhet i förhållande till att egendomen härrörde från förbrottet men att det krävdes uppsåtstäckning avseende penningtvättssyftet och åtgärden som vidtagits.

När 3 § nu inte innehåller detta uttryckliga rekvisit följer av ordalydelsen att oaktsamheten ska avse endast att egendomen härrörde från brott eller brottslig verksamhet, som ingår som en del i de alternativa penningtvättssyften som anges i 3 §. Det betyder att övriga rekvisit i 3 § ska vara uppsåtstäckta, inklusive syftena, dvs. döljandet eller främjandet, trots att dessa avser syften som har en nära koppling till egendomens ursprung, dvs. från den tidigare brottsliga verksamheten. Detta får den olyckliga konsekvensen att straffansvaret förutsätter att man bara borde ha förstått varifrån egendomen kommer men har haft uppsåt till att syftet varit att dölja detta förhållande. Kravet på uppsåtstäckning riskerar då att medföra att paragrafens tillämpningsområde blir ytterst begränsat.

Att detta inte torde ha varit avsikten framgår av motiven, där det först anges att det för ansvar krävs att gärningsmannen varit oaktsam i förhållande till den omständigheten att egendomen härrörde från brott eller brottslig verksamhet. Samtidigt anges att man bör beakta under vilka förhållanden handlingen företogs, vad man känner till om den som man ingår affärsförbindelsen med samt vilken slags transaktion det handlar om vid bedömningen av dels i vilken utsträckning det finns anledning att misstänka att egendomen härrörde från brott eller brottslig verksamhet, dels om det fanns anledning att misstänka "att åtgärden vidtagits för att dölja detta faktum". (Se prop. 2013/14:121 s. 114.) I motiven synes man alltså ha utgått ifrån att det räcker med oaktsamhet i förhållande till penningtvättssyftet. Detta stämmer också överens med hur penningtvätsutredningen beskrev regleringen, som i nu relevanta hänseenden hade samma innehåll, avseende det som kom att bli 6 § andra stycket. Utredningen angav här att regleringen skulle vara en oaktsamhetsvariant av ansvar enligt 3 och 4 §§ (se SOU 2012:12 s. 465).

Syftet med bestämmelsen torde därför ha varit att ta sikte på fall där gärningsmannen inte har haft uppsåt, men väl varit oaktsam, i relation till den föregående brottsligheten. En tolkning av nyssnämnda motivuttalanden ger också närmast vid handen att man avsett att en person ska kunna dömas för penningtvätsförseelse om man borde ha insett att det fanns ett förbrott och borde ha insett att åtgärden vidtog i penningtvättssyfte. Det är emellertid inte vad som kommer till uttryck i bestämmelsens ordalydelse.

HD har nu senast i "Dödsboets vapen" NJA 2019 s. 1041 (p. 12 och 13) uttalat att legalitetsprincipen fungerar som en garanti för rättssäkerheten genom att den ställer krav på lagstiftningen som innebär att den enskilde ska kunna förutse när han eller hon kan bli föremål för ett straffrättsligt ingripande. Av hänsyn till förutsebarheten och rättssäkerheten i övrigt sätter därför en straffbestämmelses ordalydelse gränser för vad som kan inordnas under bestämmelsen. Samtidigt utgör legalitetsprincipen inget hinder mot att en straffbestämmelse tolkas enligt vedertagna grundsätser så att dess rätta mening utröns. I så fall ska tolkningen ske med försiktighet. Enligt domstolen kan tolkningen endast i mycket begränsad utsträckning bygga på allmänna ändamålsskäl, om de inte kommer till uttryck i ordalydelsen.

Av ordalydelsen i 6 § andra stycket följer, som anförts, att det för ansvar räcker med att man är oaktsam i förhållande till varifrån egendomen härrör men att i övriga hänseenden förutsättningarna i 3 § ska vara uppfyllda. Det betyder att gärningsmannen ska ha uppsåt till de moment i 3 § som inte undantas i 6 § andra stycket. Det anges inte i bestämmelsen att det räcker med att

gärningsmannen hade skälig anledning anta att syftet med åtgärden var att antingen dölja att egendomen härrör från brott eller brottslig verksamhet eller att främja möjligheten att omsätta egendom som härrör från brott eller brottslig verksamhet. Att det fanns ett visst syfte och att detta syfte var att dölja eller främja möjligheten att omsätta är alltså moment som ligger utanför ordalydelsen för det som gärningsmannen kan straffas för redan vid oaktsamhet. Eftersom ordalydelsen i sig inte medger att nu nämnda moment inkluderas i oaktsamhetsbedömningen finns det i detta fall med hänsyn till legalitetsprincipen inget utrymme att genom ett beaktande av ändamålsskäl inkludera de tillkommande momenten.

Det är inte heller fråga om att utröna den rätta meningen av bestämmelsen genom sedvanlig tolkning som syftar till att bestämma ordalydelsens menings- eller betydelseinnehåll. För att bestämmelsen ska kunna läsas så, att den också inkluderar det syfte som inte anges i bestämmelsen och som utgör ett moment utöver kravet på varifrån egendomen kommer, krävs alltså mer än en tolkning av vad som semantiskt följer av bestämmelsen och vad som kan anses följa av 6 § andra stycket läst tillsammans med 3 §. Något utrymme för en sådan tolkning utöver vad ordalydelsen medger, som alltså krävs för att penningtvättssyftet ska kunna läsas in i regleringen, finns det inte med hänsyn till legalitetsprincipen (jfr NJA 2018 s. 1103, p. 17, jfr även t.ex. NJA 2015 s. 501 p. 8).

Detta betyder att 6 § andra stycket, i sin nuvarande utformning, innebär att det bara krävs oaktsamhet i förhållande till att egendomen härrör från brott eller brottslig verksamhet men att uppsåt krävs för övriga moment, även om den föregående brottsligheten och penningtvättssyftet kan uppfattas som sammanhängande delar.

Alldeles oavsett om det anses att det finns ett utrymme för att tolka bestämmelsen så att det räcker med oaktsamhet också till penningtvättssyftet, finns det all anledning att vid en revidering av bestämmelserna om penningtvättsbrott också se över 6 § andra stycket så att den uttryckligen anger att oaktsamheten även avser penningtvättssyftet i 3 § och att på motsvarande sätt som i häleriregleringen införa regler som visar att ett självständigt brottsrekvisit är att egendomen härrör från brott eller brottslig verksamhet (jfr 9 kap. 6 § BrB).

I övriga frågor är jag enig med majoriteten.

Sökord: Penningtvättsbrott; Penningtvättsförseelse
